

УДК 821.111 (415) – 1
DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.74.196676>

АЛІНА РЯБОКІНЬ

ORCID: 0000-0002-9204-4355

(Полтава)

Place of work: *Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University*

Country: *Ukraine*

Email: *Alinarn93@ukr.net*

РИМО-ІРЛАНДСЬКА ОСВІТНЯ ТРАДИЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

У статті проаналізовано навчальні підручники для початкових шкіл і гімназій різних типів, які знаходяться в бібліотеці Києво-Печерської Лаври. З'ясовано, що зміст підручників доводить ті положення нашого дослідження, що римо-ірландська вчена традиція мала місце в освітньому процесі України наприкінці ХІХ – початку ХХ століть.

У полі дослідження автора статті знаходяться підручники з арифметики, які містять логічні та математичні задачі Алкуїна і його учнів, букварі та азбуки з методиками послідовного вивчення читання й правопису, загальнодоступні керівництва для початкового навчання за звуковим методом, що теж мали місце в початковій школі Каролінгського відродження. Окрім того, в статті розглядаються курси арифметики для повторення для початкових народних училищ (кінець ХІХ – початок ХХ ст.), посібники, що містили задачі й диктанти для вступників до класичних гімназій та університетів, підручники з риторики та вищого красномовства, грецької й латинської граматики, вказівники поточної педагогічної літератури кінця ХІХ століття.

Зважаючи на те, що на сьогоднішній день ще не було здійснено систематизованого аналізу навчальних видань для початкових шкіл, різних типів училищ і гімназій, а також авторських посібників, розроблених для самостійної підготовки майбутніх гімназистів і студентів університетів в означений нами період (кінець ХІХ – початку ХХ ст.), автор статті намагався здійснити такий аналіз та виявити в підручниках і посібниках ту складову, що визначена як римо-ірландська освітня традиція.

Підхід до вивчення граматики й літератури в науково-шкільних виданнях К. Говорова, А. Жданова, М. Зарницького, Ф. Кодуполо та ін. показує: по-перше, надання виняткового значення початковому вивченню мов, як це було в граматичних школах Каролінгської епохи; по-друге, фонетичний і морфологічний підхід до вивчення слова на початковому етапі вивчення граматики теж підтверджує попередній постулат. Риторика в означений нами період також посідала виняткове місце в системі навчання, достатньо проаналізувати підручники того часу (Н. Кошанський, М. Сперанський, О. Ешенбург) і правила її від Каролінгської епохи залишилися практично незмінними.

Ключові слова: *римо-ірландська освітня традиція; школа; граMATика; метрика; арифметика; Каролінгське відродження; Україна.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Римо-ірландська вчена традиція, що спочатку втілювалася завдяки старанням Алкуїна Йоркського та його учнів на землях континентальної Європи наприкінці раннього Середньовіччя, а далі була розвиненою та доповненою в стінах перших університетів, виявилася напрочуд живучою. Зразки підручників із граматики, метрики, біблійної історії, книги для читання, риторики, діалектики й математичних дисциплін, розроблені ще в добу Каролінгського відродження, з незначними змінами та перекладами на різні європейські мови, були в широкому вжитку до початку ХХ століття, а окремі складові із цих підручників – до кінця другого тисячоліття.

Щоб показати місце римо-ірландської спадщини в освітньому процесі України наприкінці ХІХ – початку ХХ століть, ми обрали для дослідження навчальні заклади тих земель, що входили до складу Російської імперії. Порівняння змісту освіти заслуговує на увагу, але не суттєво різниться між собою. Щоб дослідити інваріативність змін у змісті підручників, нами була обрана бібліотека Києво-Печерської Лаври. Зважаючи на те, що ми досліджували програму монастирської школи в Каролінгську епоху, а також римо-ірландську складову в розвитку логіки й математики в перших середньовічних університетах, нами було проаналізовано підручники з метрики, математики, стародавніх і слов'янських мов, риторики, книги для читання, посібники з математики для вступників у вищі та середні навчальні заклади.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Виявленню місця римо-ірландської вченої традиції в навчальних підручниках для початкових шкіл і гімназій різних типів нам послугували мовні видання К. Говорова, А. Жданова, М. Зарницького, Ф. Кодуполо, Д. Тихомирова та ін., праці з риторики Н. Кошанського, М. Сперанського, О. Ешенбурга, видання математичного змісту С. Житкова, І. Виноградова, Б. Чиханова), праці для класичних гімназій і закладів вищої освіти Д. Булави, К. Аскназі, С. Житкова та інших дослідників.

Мета статті – визначити місце римо-ірландської традиції в освітньому процесі Центральної України наприкінці ХІХ – початку ХХ століть.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стосовно центральних і східних областей України, то безумовно, що в обраний нами для дослідження час, навчання здебільшого велося російською мовою. Методичні коментарі до підручників показують із граматики, настільки довго й ретельно займалися вивченням літер і поєднанням їх у склади та слова. На це виділявся рік і технологія була тією ж, що і в епоху Каролінгського відродження. У підручнику К. Говорова «Елементарна граMATика. Досвід елементарного

керівництва при вивченні мови практичним способом» велике значення надається «промовлянню» кожного слова й окремого складу перед їхнім написанням (Говоров, 1897). Автор-методист також звертає увагу на вивчення фонетики від самого початку правописання.

Автор харківського мовного підручника з методичними коментарями А.В. Жданов «Рідна грамота. Посібник при сумісному навчанню читанню й письму за звуковим методом» також звертає увагу на правильне вимовляння звуків і складів і доводить, що писати без помилок за умов такого підходу буде набагато легше (Жданов, 1897). У підручнику М. Зарницького «Коротка церковно-слов'янська граматики для молодшого курсу церковних навчальних закладів» ми знаходимо точне відображення керівництва Алкуїна Йоркського, щодо вивчення граматики в початковій (граматичній) монастирській школі (Зарницький, 1897). Тут акцент робиться в першу чергу на досконалому вивченні літер і їхньому старанному написанні, а потім уже переходить до азів читання.

Наступна праця з цієї ж проблематики має методично-порівняльний характер. Її назва вже говорить сама за себе «Навчання грамоті за звуковим способом. Збірник методичних пояснень, указівок и приблизних уроків, розроблених відомими педагогами. Педагогічна хрестоматія для навчання мови» (Зелинский, 1897). Цей твір для нас є дуже цінним саме в тому сенсі, що тут наводяться різноманітні точки зору на проблему правильного вивчення мови. І хоча сам автор є прибічником переваг писемного методу над звуковим, він наводить всі позитивні доводи на користь протилежного методу, і в решті-решт приходиться висновку, що було б доцільним ці методи поєднувати.

Заслугує, на наш погляд, уваги й праця Ф. Кодуполо «Повний курс чистописання для середніх навчальних закладів, відповідно навчальним планам затвердженим», де значна увага приділяється каліграфії в початковій школі. Відповідно до навчальних планів на 1890 рік на проходження каліграфії (це була окрема дисципліна) виділялося два з половиною роки. Починалася ця дисципліна після того, як учні вже вивчили всі літери й навчилися їх писати (Кодуполо, 1890). Проте каліграфія передбачала вдосконалення «чистопису» й учнівського почерку. Наступна праця – практичний посібник В. Крилова «Скорочена практична граматики» – була націленою на протилежний підхід: для навчання в церковно-приходських дворічних школах пропонувався стислий виклад граматики, що допомагав засвоїти лише ті словесні звороти, які були необхідні дітям середніх прошарків населення в навколишньому житті (Крылов, 1899).

Наступний підручник Д. Тихомирова «Як навчити писати, читати й рахувати на першому ступені навчання? Загальнодоступне керівництво для тих, хто навчається за букварем» (1897 р.) знову нас повертає до комплексного навчання в граматичній школі Каролінгської епохи, коли паралельно з граматику вивчали метрику в якості математичної дисципліни з обрахунками першої сотні (Тихомиров, 1897). Але вона цінна ще й тим, що показує методичні основи підготовки вчителів до викладання в школах такого типу.

Щодо підручників і посібників, які пропонували для підготовки до вступу у вищі навчальні заклади та для навчання в цих закладах окресленого нами періоду, т зупинимось на аналізі окремих із них. Один із найстаріших, який зберігся в бібліотеці Києво-Печерської Лаври, це підручник М. Сперанського «Правила вищого красномовства» (Сперанский, 1884). Не зовсім зрозуміло, для якого факультету університету був складений цей підручник, найшвидше для підвищення загальної вправності в красномовстві всіх студентів, але в ньому на доступному рівні викладені всі правила та вправи риторички вищого рівня, готовності до складення промов, показано, як робити логічні й риторичні акценти в реченнях.

У праці трьох авторів, яка має примітну назву – «Ручна книга стародавньої класичної словесності, зібрана О. Ешенбургом, збільшена Крамером та доповнена Н. Кошанським» – йдеться про вивчення давньогрецької та латинської мов на вищому рівні. Ми не знаємо, хто були ці автори підручника і навіть чи жили вони в один час. Проте в ньому викладено складові частини мови – фонетику, морфологію і синтаксис латини. Грецьку мову пропонують вивчати після засвоєння латинської та в тісних аналогіях із нею. Заслугує на увагу й зміст «Ручної книги...»: її перша частина включала вивчення археології (це говорить про те, що в університетах ця дисципліна викладалася), у другій частині лається огляд творів класичних авторів (греків і римлян) і їхня критична оцінка, третя частина – «стародавності грецькі та римські» – практично виступає хрестоматією творів стародавніх авторів (філософів, драматургів, ораторів, лікарів) до початку раннього Середньовіччя.

Найстаріша праця, яка збереглася в тій же бібліотеці, це підручник Якова Толмачова «Правила словесні від перших початків до найвищої досконалості красномовства» багато в чому перекликається із працею М. Сперанського, зміст якої було проаналізовано вище (Толмачев, 1812). Проте принципова відмінність обох посібників полягає в тому, що в Я. Толмачова правила красномовства викладаються від основ до досконалого володіння, а в М. Сперанського посібник ґрунтується вже на попередніх знаннях зі шкільною риторикою.

Ще один посібник, на який ми звернули увагу при огляді навчальної літератури рубежу XIX – XX століть, це «Диктанти – задачі» Н. Цурінкова (Цуринков, 1898). Посібник рекомендовано для тих, хто закінчує класичну гімназію та мріє продовжувати подальше навчання в університеті. Видання складається із двох частин: перша частина містить диктанти за принципом «від простого до складного», друга – задачі за тим же принципом. Запропоновані вправи з математики й мови могли значно впорядкувати попередньо здобуті знання випускника гімназії чи абітурієнта, якщо він був націлений на самостійну підготовку. Посібник Ц. Балталона «Для літературних бесід і письмових робіт» мав достатньо значущу спрямованість: у ньому дано методичні рекомендації щодо того, як варто готуватися до самостійного написання переказів і творів. Кожен образ, на думку автора, має бути попередньо обговорений із викладачем не з точки зору погодження з його позицією, а навпаки – в диспуті. Лише в такому випадку потім з'явиться достойно написаний твір або переказ.

Якщо проаналізувати підручники й посібники з математики для початковий шкіл, гімназій, середніх і вищих навчальних закладів наприкінці XIX – початку XX століть, то можна дійти висновку, що вони мають ще більше спільного з римо-ірландською вченою традицією, ніж мовні видання.

Із тих посібників, що збереглися в бібліотеці Києво-Печерської Лаври, найдавніше друковане видання – це «Курс арифметики для повторення для початкових народних училищ» (1882 р.). Зазначимо, що ці початкові народні училища були дворічні або трирічні. Найшвидше, це курс був розрахований для училища з трирічним строком навчання, де отримані раніше ази з арифметики повторювалися в останні півроку навчання. Обрахунки в підручнику даються до 1000. Це абсолютно повторює алкуїнівську метрику, яка теж повторювалася на заключному, четвертому році навчання, правда всі обрахунки завершувалися першою сотнею. У цьому ж напрямі складено й підручник С. Житкова «Збірник самостійних вправ з арифметики, задачник для початкових шкіл». Цей підручник відрізняється великою стислістю (122 с.), бо розрахований в першу чергу на дітей сільських церковно-приходських шкіл із дволітнім терміном навчання. Все, що в нього вміщено, можна назвати елементарною арифметикою, розробленою для необхідних підрахунків, проте дітей вчили виконувати чотири математичні дії в межах тисячі, вже враховуючи, безумовно, потреби життя наприкінці XIX століття (Житков, 1898).

«Арифметичний задачник для письмових вправ у класі. Зошит 1. Задачі на перші десять десятків чисел» (1894 р.) без авторства представляє собою підручник для класичних гімназій першого-другого року навчання. Задачі, що в ньому наведені, розташовані за рівнем складності та однотипністю. Перед зміною типу задач наводяться методичні пояснення вчителя, яким способом варто вирішувати те, чи інше завдання. Подібні задачі в практиці Алкуїна та його учнів складали підручник із метрики. Правда, варто зазначити, що в «Арифметичному задачнику» 1894 року відсутні логічні задачі, якими була переповнена «Метрика» Алкуїна Йоркського.

Наступні посібники й підручники, що будуть нами розглянуті, стосуються класичних жіночих і чоловічих гімназій, а також реальних міських училищ і розраховані на повний курс навчання в цих закладах. Підручник І. Виноградова «Арифметичний задачник для початкових училищ в трьох частинах», незважаючи на його відносну стислість, передбачав повний курс з арифметики, закінчуючи достатньо складними рівняннями в заключній третій частині. Приблизно таким же чином укомплектовано навчальне видання Б. Чиханова «Підручник арифметики. Курс середньо-навчальних закладів» (1899 р.), хоча він набагато ширший за змістом і містить ґрунтовні методичні коментарі щодо пояснення учням способів вирішення задач і прикладів різної складності (Чиханов, 1899).

Дуже близький за змістом до навчального видання Б. Чиханова підручник Д. Булави «Зібрання арифметичних задач для виконання систематичного усного і письмового рішень. Складено для середніх навчальних закладів чоловічих і жіночих міських і народних училищ» (1898 р.). Проте, суттєвою відмінністю цього «Зібрання...» є наявність у ньому задач і прикладів, які учні мали виконувати усно без паперу чи дошки, тобто здійснювати обчислення в голові. Подібної техніки у своїх учнів Алкуїн вимагав у старій школі квадрівіума, змушуючи учнів множити чи ділити тризначні цифри на тризначні. Це зайвий раз доводить живучість риморландської математичної вченої традиції навіть у Східній Європі наприкінці XIX століття (Булава, 1898).

Три наступних посібника, проаналізованих нами, стосуються вже навчання в останніх класах класичних гімназій і вивчення математики у вищих. У навчальному виданні без авторства «Зібрання питань і задач із геометрії для гімназій і реальних училищ» (1898 р.) знання з геометрії охоплюють приблизно дев'ять класів сучасної школи; кожна тема має глибоке пояснення та методичні рекомендації на що саме варто звернути увагу. Ще складнішим є посібник К. Аскназі «Повний список формул, що зустрічаються при рішенні задач з алгебри, геометрії та тригонометрії», розрахований на студентів університетів. Цей посібник за своєю складністю не поступається сучасним виданням (Аскназі, 1899).

Із означеної нами тріади підручників виділяється методичне видання вже вище згаданого нами С. Житкова «Методика арифметики. Керівництво для народних учителів, учительських інститутів та педагогічних класів жіночих гімназій». Як ми бачимо, ця «Методика...» мала широкий спектр застосування (Житков, 1897). Прочитавши передмову до неї, ми розуміємо, що наприкінці XIX століття методикам викладання різних дисциплін уже надавали великого значення і вони вже нагадують такі ж роз'яснення в книзі «Абака» Л. Фібоначчі. У «Методиці...» роз'яснення окремих тем дуже нагадують такі ж роз'яснення в книзі «Абака» Л. Фібоначчі.

Із найдавніших підручників із риторики Києво-Печерської Лаври нам вдалося знайти два. Найціннішим, на нашу думку, є видання без авторства «Дитяча риторика, або благородний гнучкий, для користі й ужитку юнацтва створена» (1787 р.). Цей підручник, найшвидше, був написаний для домашнього навчання дітей дворянства гувернерами-вчителями. Дидактичність викладу матеріалу вказує на те, що навчання мало бути індивідуальним. Дуже показовими є перші вправи з риторики, що привчали дітей до ввічливості й поваги у висловлюваннях по відношенню до старших. Посібник Н. Кошанського «Загальна риторика» був створений для навчання в ліцеях та закритих дворянських пансіонах і має дуже багато спільного з попереднім виданням, проте рівень викладання передбачається набагато вищий (Кошанский, 1838).

Як зазначають дослідники української освіти на центральних землях означеного періоду, що, незважаючи на те, що підручники того часу тут і мають багато спільних ознак як із «підручниками» Каролінгської епохи, так із сучасним підручником, їх не можна ніяким чином ототожнювати. І тодішні й сучасні підручники призначені для використання в навчально-виховному процесі, проте вони відрізняються в першу чергу тим, що автори сучасних підручників мають за мету представлення усталеної навчальної парадигми (до речі, як і схоласти Каролінгського Відродження), натомість автори XIX століття, виклавши різні точки зору, прагнули дійти свого власного (якоюсь мірою оригінального) висновку.

І на завершення аналізу видань кінця XIX століття бібліотеки Києво-Печерської Лаври хотілося б звернути увагу на «Вказівник поточної педагогічної літератури за 1897 рік». На наш погляд, це було дуже цінне видання, що могло сфокусувати увагу викладачів і вчителів на підборі підручників і посібників для нового навчального року. З якого року почали виходити друком такі «Вказівники...» нам невідомо, але думаємо, що вони неодноразово видавалися й раніше (*Приложеніє къ журналу «Вестникъ воспитанія», 1898, с. 5–44*).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, проаналізувавши складову римо-ірландської вченої традиції в освітньому процесі України наприкінці XIX – початку XX століть за змістом підручників бібліотеки Києво-Печерської Лаври, маємо право стверджувати, що вона дуже суттєва. Підхід до вивчення граматики й літератури в науково-шкільних виданнях К. Говорова, А. Жданова, М. Зарницького, Ф. Кодуполо та ін. показує: по-перше, надання виняткового значення початковому вивченню мов, як це було в граматичних школах Каролінгської епохи; по-друге, фонетичний і морфологічний підхід до вивчення слова на початковому етапі вивчення граматики теж підтверджує попередній постулат. Риторика в означений нами період також посідала виняткове місце в системі навчання, достатньо проаналізувати підручники того часу (Н. Кошанський, М. Сперанський, О. Ешенбург) і правила її від Каролінгської епохи залишилися практично незмінними. Щодо підручників із математики для початковий шкіл (С. Житков, І. Виноградов, Б. Чиханов), класичних гімназій і вищих навчальних закладів (Д. Булава, К. Аскназі, С. Житков) та методичних розробок для них, то відчувається поєднання римо-ірландської вченої математичної традиції з греко-арабською.

Одним із пріоритетних подальших наукових пошуків ми вважаємо дослідження вмісту римо-ірландської вченої традиції в системі шкіл Західної України в окреслений нами період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Аскнази К. М. Полный списокъ формулъ, встречающихся при решении задачъ по алгебре, геометрии и тригонометрии. Санкт-Петербург : Изд-во М. Попова, 1899 г. 36 с.
- Булава Д. П. Собрание арифметическихъ задачъ для приготовления систематическаго уснаго и пименнаго решения. Составлены для среднихъ учебныхъ заведенийъ мужскихъ и женскихъ городскихъ и народныхъ училищъ. Первая часть – целые числа. Таганрог, 1898. 138 с.
- Говоров К. Элементарная грамматика. Опытъ элементарнаго руководства при изучении языка практическимъ способом. Курс 1-й и 2-й. Москва, 1897. 118 с.
- Ждановъ А. В. Родная грамота. Харьков, 1897. 26 с.
- Житковъ С. В. Методика арифметики. Руководство для народныхъ учителей, учительскихъ институтовъ и педагогическихъ классовъ женскихъ гимназій. Изд. 5-е Ф. Павленкова. Санкт-Петербург, 1897. 140 с.
- Зарницкій Н. Краткая церковно-славянская грамматика для младшаго курса церковныхъ учебныхъ заведений. Санкт-Петербург, 1897. 72 с.
- Зелинский В. Обучение грамоте по звуковому способу. Москва, 1897. 234 с.
- Кодуполо Ф. Полный курс чистописания для среднихъ учебныхъ заведений, соответственно учебнымъ планамъ утвержденный. Москва, 1890. 202 с.
- Кошанский Н. Общая риторика. 5 изд. Санкт-Петербург, 1838. 130 с.
- Крыловъ В. Сокращенная практическая грамматика. Изд. 5-е. Москва, 1899. 203 с.
- Приложение къ журналу «Вестникъ воспитанія» за 1897 год. Указатель текущей педагогической литературы за 1897 год. Москва, 1898. С. 5–44.
- Ручная книга древней классической словестности, собранная Эшенбургомъ, умноженная Крамеромъ и дополненная Н. Кошанскимъ. Том первый. Санкт-Петербург, 1816. 512 с.
- Сперанский М. Правила высшаго красноречія. Санкт-Петербург, 1844. 216 с.
- Тихомировъ Д. Какъ учить писать, читать и считать на первой ступени обучения? Общедоступное руководство для учащихся по букварю. Изд. 15-е. Москва, 1897. 117 с.
- Толмачев Я. Правила словесные, руководствующие отъ первыхъ началъ до высшихъ совершенствъ красноречія : в 4 ч. Санкт-Петербург, 1812. Ч. 4: Сочинения Якова Толмачева. 276 с.
- Цуриковъ Н. Диктанты – задачи. Москва, 1898. 196 с.
- Чихановъ Б. Учебникъ арифметики. Курсъ средне-учебныхъ заведений. Москва, 1899. 107 с.

REFERENCES

- Asknazi, K. M. (1899). *Polnyj spisok formul, vstrechajushihhsja pri reshenii zadach po algebre, geometrii i trigonometrii* [A complete list of formulas encountered in solving problems in algebra, geometry and trigonometry]. Sankt-Peterburg: Izd-vo M. Popova [in Russian].
- Bulava, D. P. (1898). *Sobranie arifmeticheskikh zadach dlja prigotovlenija sistematicheskago usnago i pimennago reshenija. Sostavleny dlja srednih uchebnyh zavedenij muzhskih i zhenskikh gorodskih i narodnyh uchilishh. Pervaja chast' – celye chisla* [A collection of arithmetic problems for the preparation of a systematic usnago and pimennago solution. Compiled for secondary educational institutions of male and female urban and public schools. The first part is integers]. Taganrog [in Russian].
- Govorov, K. (1897). *Jelementarnaja gramatika. Opyt jelementarnogo rukovodstva pri izuchenii jazyka prakticheskim sposobom. Kurs 1-j i 2-j* [Elementary grammar. The experience of elementary leadership in the study of language in a practical way. 1st and 2nd course]. Moskva [in Russian].
- Zhdanov, A. V. (1897). *Rodnaja gramota* [Native letter]. Har'kov [in Russian].
- Zhitkov, S. V. (1897). *Metodika arifmetiki. Rukovodstvo dlja narodnyhuchitelej, uchitel'skih institutov i pedagogicheskikh klassov zhenskikh gimnazij* [Arithmetic technique. Guidance for public teachers, teacher training institutes and pedagogical classes, female gymnasium]. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Zarnickij, N. (1897). *Kratkaja cerkovno-slavjanskaja gramatika dlja mladshego kursa cerkovnyh uchebnyh zavedenij* [Brief Church Slavonic Grammar for Junior Church Educational Institutions]. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Zelinskij, V. (1897). *Obuchenie gramote po zvukovomu sposobu* [Sound Literacy]. Moskva [in Russian].
- Kodupolo, F. (1890). *Polnyj kurs chistopisanija dlja srednih uchebnyh zavedenij, sootvetstvenno uchebnym planam utverzhdennyj* [A full course of writing for secondary schools, according to the curriculum approved]. Moskva [in Russian].
- Koshanskij, N. (1838). *Obshhaja ritorika* [General rhetoric]. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Krylov, V. (1899). *Sokrashhennaja prakticheskaja grammatika* [Abbreviated Practical Grammar]. Moskva [in Russian].
- Prilozhenie k zhurnalu «Vestnik vospitanija» za 1897 god. Ukazatel' tekushhej pedagogicheskoi literatury za 1897 god [Appendix to the journal "Bulletin of education" for 1897. Index of current pedagogical literature for 1897]. (1898). Moskva [in Russian].

- Ruchnaja kniga drevnej klassicheskoj slovestnosti, sobrannaja Jeshenburgom#, umnozhenaja Kramerom i dopolnennaja N. Koshanskim. Tom pervij [The manual book of ancient classical literature collected by Eschenburg, multiplied by Kramer and supplemented by N. Koshansky. Tom First].* (1816). Sankt-Peterburg [in Russian].
- Speranskij, M. (1844). *Pravila vysshogo krasnorechija [Rules of supreme eloquence]*. Sankt-Peterburg [in Russian].
- Tihomirov, D. (1897). *Kak učit' pisat', chitat' i schitat' na pervoj stupeni obuchenija? Obshhedostupnoe rukovodstvo dlja uchashhihsja po bukvarju [How to teach writing, reading and counting at the first stage of training? Public Primer for Primers]*. Moskva [in Russian].
- Tolmachev, Ja. (1812). *Pravila slovesnye, rukovodstvujushhie ot pervyh nachal do vysshih sovershenstv krasnorechija [Rules verbal, guiding from the first principles to the highest perfection of eloquence]* (Ch. 4: Sochinenija Jakova Tolmacheva [Works by Yakov Tolmachev]). Sankt-Peterburg [in Russian].
- Curikov, N. (1898). *Diktanty – zadachi [Dictations - tasks]*. Moskva [in Russian].
- Chihanov, B. (1899). *Uchebnik arifmetiki. Kurs sredne-uchebnyh zavedenij [Textbook of arithmetic. Course of secondary schools]*. Moskva [in Russian].

ALINA RYABOKIN

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: Alinarn93@ukr.net

ROMAN-IRISH EDUCATIVE TRADITION IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF CENTRAL UKRAINE AT THE LATE XIX – EARLY XX CENTURIES

The article analyzes the textbooks for elementary schools and gymnasiums of different types, which are located in the library of the Kiev Pechersk Lavra. It is found that the content of the textbooks proves provisions of our study that the Roman-Irish scholarly tradition took place in educational process of Ukraine at the late XIX - early XX centuries.

The author's research field includes arithmetic textbooks that contain logical and mathematical problems of Alcuin and his students, ABC books and alphabets with sequential reading and spelling techniques, publicly available guides for sound teaching method of elementary education, which also took place in elementary school. In addition, the article deals with arithmetic courses for repetition in public schools (end of the nineteenth - early twentieth centuries), manuals containing tasks and dictations for undergraduate applicants in classical gymnasiums and universities, rhetoric and higher eloquence textbooks, Greek and Latin grammar books, indexes of current pedagogical literature of the late nineteenth century.

Considering that today there has been no systematic analysis of educational publications for elementary schools, different types of schools and gymnasiums, as well as author's manuals designed for independent preparation of future gymnasium students and university students in the period we have defined (end of XIX - beginning of XX), author of the article sought to carry out such an analysis and to identify in the textbooks and manuals the component that is defined as the Roman-Irish educational tradition.

An approach of K. Govorov, A. Zhdanov, M. Zarnitsky, F. Kodupolo and others to the study of grammar and literature in scientific-school editions shows: first, the importance of initial language learning, as it was in the Carolingian grammar schools; second, the phonetic and morphological approach to word learning at the initial stage of grammar study also confirms the previous postulate. In the period defined by us Rhetoric also occupied an exceptional place in the system of education, it is enough to analyze textbooks of that time (N. Koshansky, M. Speransky, O. Eshenburg) and its rules from the Carolingian era remained almost unchanged.

Keywords: Roman-Irish educational tradition; school; grammar; metrics; arithmetic; Carolingian Renaissance; Ukraine.

Одержано 05.09.2019

УДК 37(091)(460)"05/14"

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.74.196677>

МАКСИМ САЙБЕКОВ

ORCID: 0000-0001-5454-7181

(Полтава)

Place of study: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: maksimsaybekow@gmail.com

ГІСПАЛЬСЬКА ЄПІСКОПАЛЬНА ШКОЛА, ЯК ОСЕРЕДОК ОСВІТИ У ВЕСТГОТ-СЬКІЙ ІСПАНІЇ

У даній статті розглядаються проблеми організації і діяльності єпископальних шкіл. Показано процес зародження та становлення однієї з перших освітніх шкіл в Західній Європі. Також варто відмітити, що подібна організація VII ст. була ознакою інтеграції інтелектуального життя в життя суспільства та країни. Піднесення такого освітнього рівня у королівстві вестготів було підкріплено діяльністю освіченого кліру та римською інтелектуальною традицією.

В статті здійснена спроба простежити процес формування перших університетів на території Європи.

Саме у подібних закладах був вироблений тип освіченої людини, яка відповідала вимогам тієї епохи, що опанувала знаннями не тільки для служіння Богу, а й для поповнення та передачі цих знань в інтересах самої науки.

У даній статті розкрито основні засади середньовічної християнської освіти, відбивши етапи організації школи і виділивши сім основних дисциплін, які вивчалися на всіх етапах. У висновку відзначено, що поступово, на основі єпископальних та монастирських шкіл, до